
SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

ÚSTAV
ETNOLOGIE

SAV

1946 - 2006

- Z OBSAHU: Gabriela KILIÁNOVÁ – Monika VRZGULOVÁ:
60. výročie založenia Ústavu etnológie SAV. Obzretie
a pohľad do budúcnosti
Miroslav MARCELLI: Chvála symetrie alebo aj my sme oni
Marta BOTÍKOVÁ: Prehľad tematiky neroľnickej rodiny
v slovenskej etnológii v druhej polovici 20. storočia
Jarmila BARÁTOVÁ: Rodina v súčasnosti (Na príklade obce
Pitelová)
Zuzana BÚRIKOVÁ: Prečo majú britské matky au pair
a čo sa na tom slovenským au pair nepáči
Peter DRÁL: Obraz Róma v tradičnom slovenskom folklóre
a v súčasných slovenských médiách – hľadanie paralel

3

54

2006

Preklady: autori textov

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Lubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

*Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach:
MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings.*

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

60. VÝROČIE ÚSTAVU ETNOLÓGIE SAV

- K i l i á n o v á, Gabriela – V r z g u -
l o v á, Monika: Obzretie a pohľad do
budúcnosti.....** 279
- M a r c e l l i, Miroslav: Chvála symetrie
alebo aj my sme oni..... 294

ŠTÚDIE

- B o t í k o v á, Marta: Prehľad tema-
tiky neroľníckej rodiny v slovenskej
etnológii v 2. pol. 20. storočia..... 303
- B a r á t o v á, Jarmila: Rodina v
súčasnosti..... 310
- B ú r i k o v á, Zuzana: Prečo majú
britské matky au pair a čo sa na tom
slovenských au pair nepáči..... 341

MATERIÁLY

- D r á l, Peter: Obraz Róma v tradičnom
slovenskom folklóre a v súčasných slo-
venských médiách..... 357

DISKUSIA

- K o v a č e v i č o v á, Soňa: K charak-
teristike vlastivedných monografií obcí ako
zdroja poznania..... 379
- B e ň u š k o v á, Zuzana: Niekoľko
poznámok k monografiám obcí a regiónov.. 389

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSY

- Za Jozefom Ušakom (Ladislav M l y n -
k a)..... 393
- K životnému jubileu PhDr. Igora Krišteka,
CSc. (Mária H a l m o v á, Hana
Z e l i n o v á)..... 394
- Významný počin českej etnológie – nová expo-
zícia českej tradičnej kultúry (Mojmír
B e n ž a)..... 397
- V. Antropologické sympóziu (Juraj P o -
d o b a)..... 401

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Kto sú Slováci? História – Kultúra – Identita
(Marta B o t í k o v á)..... 343
- Liebe und Widerstand (Lubica H e r z á -
n o v á, Maria F r e i t h o f n i g) 405
- Židovská menšina v Československu ve 30.
letech (Beáta L e i c h t o v á)..... 410
- Sopoliga, M.: Tradície hmotnej kultúry Ukra-
jincov na Slovensku (Peter S l a v -
k o v s k ý)..... 411
- Palócka svadba (Zita Š k o v i e r o v á)
- Ramšak, M.: Žrtvovanie resnice (Zuzana
P a n c z o v á)..... 412
- Pospíšil, I. – Zelenka, M. (eds.): Matija
Murko v myšlenkovém kontextu evropské
slavistiky (Hana H l ô š k o v á)..... 414

CONTENTS

60th Anniversary of Institute of Ethnology

K i l i á n o v á, Gabriela – V r z g u l o v á, Monika: Looking back and forward to the future.....	279
M a r c e l l i, Miroslav: Honour to symmetry: or also we are them.....	294

STUDIES

B o t í k o v á, Marta: Overview of problematic of non-farmer family.....	303
B a r á t o v á, Jarmila: Family of present day.....	310
B ú r i k o v á, Zuzana: Why the British families employ Slovak au pairs and what the Slovak au pairs criticise on it.....	341

MATERIALS

D r á l, Peter: Roma Image in Slovak folklore and recent print-media.....	357
--	------------

DISKUSSION

K o v a č e v i č o v á, Soňa: Towards the local monographies of villages as a source of knowledge.....	379
B e ň u š k o v á, Zuzana: Notes to the local monographies of villages and regions.....	389

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

An obituary for Jozef Ušak (Ladislav M l y n k a).....	393
Anniversary of PhDr. Igor Krišteň, Csc. (Mária H a l m o v á – Hana Z e l i n o v á).....	394
New exhibition of Czech traditional culture (Mojmír B e n ž a).....	397
V. Symposium of Anthropology (Juraj P o d o b a).....	401

BOOKREVIEWS – ANNOTATIONS

Sn

**60. VÝROČIE ZALOŽENIA ÚSTAVU ETNOLÓGIE
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED**

OBZRETIE A POHLAD DO BUDÚCNOSTI**GABRIELA KILIÁNOVÁ – MONIKA VRZGULOVÁ**

*PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc., PhDr. Monika Vrzgulová, CSc.
Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia*

The paper to the 60th anniversary of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences wrote G. Kiliánová, the Director of the Institute and M. Vrzgulová, the Chair of the Academic Board of this Institute.

Kľúčové slová: Ústav etnológie SAV, Národopisný ústav SAV, národopis, etnografia, etnológia, vedeckovýskumná činnosť, terénne výskumy, tradičná ľudová kultúra, každodenné javy kultúry, projekty, teoretické základy, metodologické východiská

Key words: Institute of Ethnology SAS, Institute of Ethnography SAS, ethnography, ethnology, scientific research, field-work researches, traditional folk culture, phenomena of every-day-culture, projects, theory, methodology

Šesťdesiat rokov existencie inštitúcie je solídny, zrelý vek. Hovorí prinajmenšom o troch generáciách pracovníkov, ktorí inštitúciu tvorili a rozvíjali. Šesťdesiat rokov existencie Ústavu etnológie SAV v druhej polovici minulého storočia je zároveň obdobie, ktoré sa v dejinách Slovenska kryje so zložitými politickými, spoločenskými, hospodárskymi i ideovými zmenami, z ktorých mnohé mali bezprostredný dopad na prácu vedcov a výskumných inštitúcií.

Príspevok k jubileu Ústavu etnológie SAV má za cieľ na jednej strane stručne rezumovať vedeckovýskumnú činnosť pracoviska za uplynuté obdobie. Autorky sa pritom sústredia na

zásadné medzníky v živote inštitúcie a na hlavné smery výskumného zamerania pracoviska v časovej postupnosti. Zámerom autoriek pritom nebude detailné zhrnutie a zhodnotenie celkovej činnosti pracoviska za sledované obdobie rokov 1946-2006, ale pomenovanie a popísanie dlhodobých tendencií výskumu a ich zmien.

V druhej časti príspevku sa autorky sústreďia na súčasnosť a budúcnosť pracoviska cez prizmu realizovaných a plánovaných i absentujúcich bádateľských zámerov.

Obzretie: Ústav etnológie SAV po šesťdesiatich rokoch

Keď v roku 1946 Ústav etnológie vznikol, v tom čase pod názvom Národopisný kabinet, neskôr Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied a umení, mal skromný počet pracovníkov: Rudolfa Žatka a Máriu Kolečányi-Kosovú. Avšak v optimistických rokoch krátko po skončení druhej svetovej vojny bolo veľa plánov i nadšenia. V roku 1949 nový riaditeľ ústavu Ján Mjartan (mal na starosti vedecko-organizačnú činnosť) a predseda ústavu Andrej Melicherčík (mal na starosti vedeckovýskumnú činnosť) pripravili dlhodobú koncepciu mladého ústavu spolu s vtedajším vedeckým kolektívom, ktorý sa rozšíril o pracovníkov Soňu Žuffovú-Kovačevičovú, Boženu Barabášovú-Filovú a Andreja Polonca. Prvého októbra 1951 Ján Mjartan ešte prijal nové pomocné vedecké sily z vtedajších študentiek národopisu, ako napríklad Emíliu Čajánkovú-Horváthovú, Vieru Brychtovú-Nosálovú alebo Jarmilu Pátkovú-Paličkovú, no nad pracoviskom sa už zmrákal. Národopisný ústav bol označený za buržoázno-nacionalistické pracovisko a ako jediný ústav vo vtedajšej Slovenskej akadémii vied a umení celkom zrušený. Piatimi pracovníkmi boli prepustení, päť pracovníkov zostalo pracovať v SAVU a pod názvom Národopisná sekcia boli pričlenení k Historickému ústavu SAVU. Národopisná sekcia vďaka pochopeniu vedenia Historického ústavu SAVU i úsilím vedúceho sekcie J. Mjartana si zachovala istú samostatnosť (HORVÁTHOVÁ 1973a: 171). Podľa spomienok dlhoročnej riaditeľky pracoviska Boženy Filovej vtedajším pracovníkom nebolo zrejmé, z akého dôvodu bol vybratý a postihnutý práve Národopisný ústav a nedokázali to zistiť ani v neskorších rokoch. Mohli len predpokladať, že zrušenie pracoviska súviselo s obavami vládnych činiteľov a popredných predstaviteľov komunistickej strany, aby nijako neboli podporované národné ambície a národné aktivity Slovenska (BOBÁKOVÁ – TUŽINSKÁ 2006: 210). E. Horváthová v štúdiu pri príležitosti 20. výročia založenia SAV uvádza, že vtedajší zodpovední pracovníci SAVU „nielenže nechápali potreby slovenskej kultúry, ale výskum jej etnického špecifika považovali za prejav buržoázneho nacionalizmu“. Kvôli tomuto stanovisku bol ústav zrušený (HORVÁTHOVÁ 1973a: 171). Založenie Slovenskej akadémie vied a pripravovaná nová štruktúra umožnili, že Národopisná sekcia sa opäť vyčlenila z Historického ústavu a zmenila sa na Národopisný kabinet SAV v roku 1953. Samostatné pracovisko rýchlo personálne narastalo, a preto už v roku 1955 Predsedníctvo preradilo kabinet medzi ústavy. Samostatný Národopisný ústav jestvuje dodnes – od roku 1992 pod názvom Ústav etnológie (FILOVÁ 1995: 398, URBANCOVÁ 1981: 650-652, URBANCOVÁ 1995: 126, HORVÁTHOVÁ 1973a: 171).

Päťdesiate roky 20. storočia sa stali obdobím zásadného deklarovaného ideologického obratu v spoločenských a humanitných vedách. Andrej Melicherčík, nadaný žiak Piotra G. Bogatyryjova a pôvodne jeden z predstaviteľov funkčného štrukturalizmu na Slovensku (MELICHERČÍK 1945, 1945-46 a, 1945-46 b, 1947a, 1947b) v štúdiu *Československá etnografia a niektoré jej úlohy pri výstavbe socializmu* (MELICHERČÍK 1950) sformuloval nový program vednej disciplíny. A. Melicherčík považoval „za predmet etnografického štúdia ľud v historickom procese jeho vzniku a vývinu“. Ďalej sa vyjadril k jej metodologickému zameraniu: „...československá etnografia musí byť vednou disciplínou historickou a to

historickou v zmysle metodológie marxizmu-leninizmu” (MELICHERČÍK 1950: 29). Autor vzápätí podrobnejšie sformuloval, čo má na mysli: “K dôslednému marxistickému spôsobu vysvetľovania javovej skutočnosti môžeme však pristúpiť iba po línii [...] dialektického a historického materializmu a z neho vyplývajúcich všeobecných zákonov o vývine prírody a ľudskej spoločnosti.[...] Znamená to, že štúdium javovej skutočnosti v jej vzniku, rozvoji a zániku bude prebiehať v súvisi s konkrétnymi historickými podmienkami, ktoré ju vytvorili, to jest v súvisi so spôsobom výroby materiálnych statkov, v súvisi s vývinom výrobných síl a v súvisi s vývinom výrobných pomerov“ (MELICHERČÍK 1950: 30). Úlohy, ktoré stoja pred československou etnografiou a na ktoré by sa mala sústrediť, sú podľa A. Melicherčika: dejiny osídlenia územia, etnogenéza, otázka národa a národností, skúmanie „prvkov demokratickej a socialistickej kultúry“ (MELICHERČÍK 1950: 33-35). Z tejto štúdie sa čitateľ tiež dozvie, ktoré teoretické smery etnológie a kultúrnej antropológie A. Melicherčik kritizoval: idealistický evolucionizmus, pozitivizmus, formalizmus a štrukturalizmus i teóriu kultúrnych okruhov (MELICHERČÍK 1950: 28-33). Menej však je už jasné, na základe akých argumentov treba spomínané teoretické smery a školy opustiť. Autor túto stať končí vyhlásením, že etnografia v Československu by sa teoreticky i tematicky mala oprieť najmä o práce sovietskych kolegov. A. Melicherčik preto v krátkom čase pripravil rozsiahly preklad štúdií sovietskych etnografov a už v nasledujúcom roku v Národopisnom sborníku SAVU prezentoval širokú paletu autorov i tém (MELICHERČÍK 1951). Sovietski bádatelia sa venovali teoretickým otázkam (napr. TOLSTOV 1951, TOKAREV 1951 a iní), kultúre moskovského robotníctva (ČEBOKSAROV 1951), výskumu života v jednom kolchoze (MASLOVOVÁ 1951) a podobne.

Štúdie niekoľkých slovenských, českých (napr. O. Nahodila) a preložených sovietskych autorov síce vytýčili začiatkom päťdesiatych rokov možné nové výskumné témy a metodologické i teoretické rámce disciplíny, no bádatelia sa v Národopisnom ústave SAV po vyriešení peripetií s existenciou pracoviska naďalej sústreďovali predovšetkým na výskum javov tradičnej ľudovej kultúry v rurálnom prostredí a teoretická reflexia materiálových výskumov bola z rôznych príčin (okrem iných aj ideologických) skôr výnimkou ako pravidlom.

Paradoxy vtedajšej situácie dobre odrážal napríklad výskumný projekt, zameraný na premeny dediny, v ktorej začali vznikáť jednotné roľnícke družstvá. Ján Mjartan (1952) najprv zhodnotil poznatky sovietskych bádateľov z výskumu kolchozných dedín a pokúsil sa ich aplikovať v pripravovanom projekte družstevnej dediny na Slovensku. Podľa Mjartana cieľom výskumu by malo byť nielen zachytenie súčasného, ale aj predchádzajúceho stavu kultúry v príslušnej lokalite alebo regióne (historická perspektíva výskumu), genéza a historický vývoj každého skúmaného kultúrneho javu. Etnológovia sa rozhodli pre kolektívny terénny výskum, ktorý začali v obci Závadka nad Hronom, kde existovalo fungujúce jednotné roľnícke družstvo, a tiež priemyselný podnik (MJARTAN 1953: 253-255). Neskôr pracovníci vtedajšieho Národopisného kabinetu SAV vykonali kolektívne výskumy aj v Lábe na Záhori, v obciach na hornej Orave: Hruštín, Jasenica, Podbiel, Zuberec a Nové Ústie, ako aj na východnom Slovensku v Bijacovciach, v okrese Levoča a vo Veľkých Zalužiciach, v okrese Michalovce so zámerom napísať monografie družstevných dedín (PODOLÁK 1955: 269-272). Z týchto výskumov nakoniec bola publikovaná len viacväzková kolektívna monografia *Horehronie* (I. zväzok PODOLÁK (ed.) 1969, II. zväzok MJARTAN (ed.) 1974, III. zväzok GAŠPARÍKOVÁ (ed.) 1988), v ktorej sa však najviac pozornosti venovalo tradičnej ľudovej kultúre tohto regiónu, a podstatne menej miesta súdobým premenám dediny.

Pod vplyvom vtedajšej odbornej diskusie aj ideologického tlaku vznikol tiež začiatkom päťdesiatych rokov 20. storočia výskum baníckej (teda istým spôsobom robotníckej) kultúry, avšak aj v tomto prípade slovenskí etnológovia na rozdiel napríklad od českých kolegov¹ zostali v dôvernom prostredí: na dedine (LEŠČÁK 1966: 373). Kolektívne výskumy vyústili do monografie *Banicka dedina Žakarovce* (MJARTAN a kol. 1956).

Výsledky terénnych výskumov ľudovej kultúry z päťdesiatych a šesťdesiatych rokov, ktoré predovšetkým zhromažďovali dáta o tradičnej ľudovej kultúre, umožnili publikovať prvé väčšie syntézy, ako zväzok *Lidová kultura* v sérii *Československá vlastivěda* (1968), v nemeckej publikácii *Die slowakische Volkskultur* (1972) alebo v diele *Slovensko – Lud II. část* (1975).

Hoci sa etnológia (národopis) sústreďovala najmä na výskum Slovákov, či už na Slovensku alebo mimo jeho hraníc, napríklad v Maďarsku a Juhoslávii, a prevažne vlastivedný (etnocentrický) charakter disciplíny bol neodškriepiteľný, predsa nebol jediný. Už v päťdesiatych rokoch 20. storočia Emília Horváthová začala robiť výskumy rómskej kultúry, spôsobu života Rómov. Toto vykročenie mimo zabehané cesty rozširovalo hranice disciplíny (HORVÁTHOVÁ 1964) a spolu s výskumami iných bádateľov (viď ďalej) ideovo uľahčovalo jej budúce premeny.

Pred očami etnografov a folkloristov sa totiž menil predmet výskumu. Slovensko v šesťdesiatych rokoch 20. storočia prechádzalo vlnou druhej modernizácie. Tradičná rurálna kultúra, v tej podobe, ako ju videli bádatelia ešte v päťdesiatych rokoch, odchádzala do minulosti. Konferencia etnológov v Smoleniciach v roku 1966 „Vplyv industrializácie na ľudovú kultúru“ to jasne ukázala. A. Melicherčík, ktorý mal hlavný referát na konferencii, sa v následnej diskusii vrátil k základným otázkam, čo je hlavným cieľom výskumu etnografie a folkloristiky. Oprel sa o široký koncept kultúry podľa Bronislawa Malinowského a žiadal antropologický pohľad na človeka ako tvorcu kultúry (LEŠČÁK 1969: 377). Aj dnes si ešte môžeme predstaviť, aké závažné vyhlásenie práve z úst tohto bádateľa to muselo byť. Tzv. výskumy súčasnosti, ktoré sa potom od konca šesťdesiatych rokov, ale najmä v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch plánovito vykonávali, sústreďovali pozornosť na každodenné javy kultúry a vyvolávali diskusie o metodike terénneho výskumu a o objekte národopisného bádania (DROPOVÁ 1966; LEŠČÁK 1966, 1969; PRANDA 1970; APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ 1975). V roku 1972 usporiadal dokonca Ústav etnológie SAV medzinárodnú konferenciu, na ktorej sa diskutovali práve otázky etnologického výskumu súčasnosti (PRANDA – LEŠČÁK (zost.) 1977, 1978).

Aj keď vďaka tzv. výskumom súčasnosti došlo k niekoľkým teoretickým a metodologickým diskusiám, etnológia (národopis) sa v tom období naďalej definovala ako historická disciplína, ktorá sa zameriavala na výskum tradičnej kultúry (alebo istej časti tradičnej kultúry) a jej premien. V štúdiu, ktorú E. Horváthová (1973a) publikovala pri príležitosti 20. výročia vzniku Slovenskej akadémie vied a 20. výročia obnoveného Národopisného ústavu, autorka píše: „...objektom národopisu ako historickej, spoločenskovednej disciplíny, je tá časť tradičnej kultúry, ktorej nositeľom sú ľudové vrstvy spoločnosti. Ako jediná vedecká disciplína skúma ju v celom komplexe, t. j. vo všetkých prejavoch materiálnej, spoločenskej a duchovnej kultúry; pravda nie staticky, ale z hľadiska ich vývoja...“ (HORVÁTHOVÁ 1973a: 171). Hlavné smery výskumu v Národopisnom ústave SAV v tom období sumarizovala Horváthová do nasledujúcich piatich okruhov: 1. Vývoj ľudovej kultúry na Slovensku, 2. Vplyv industrializácie na tradičnú kultúru, 3. Ľudová kultúra karpatskej oblasti, 4. Kultúra slovenských enkláv v zahraničí a kultúra neslovenských etnických skupín na Slovensku, 5. Dejiny: metodológia a teória etnografie a folkloristiky (HORVÁTHOVÁ 1973a: 172).

*Pracovníčky Národopisného ústavu SAV na oslave 60. výročia jeho založenia
(zľava: Viera Urbancová, Viera Nosáľová a Viera Gašparíková)*

V tom istom roku sa Horváthová vyjadruje k teoretickým otázkam národopisu. Podľa autorky hlavným cieľom etnografie je poznávanie zákonitostí vývoja ľudskej spoločnosti. Hlavnou metódou etnografie, pomocou ktorej môže disciplína dospieť k svojim cieľom, zostáva historická metóda a hlavné teoretické diela pre národopis sú naďalej práce K. Marxa, F. Engelsa a H. Morgana (HORVÁTHOVÁ 1973b:312 – 314). Avšak v tom istom období – koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov presakujú do národopisu na Slovensku inšpirácie najmä z francúzskeho štrukturalizmu: recepcia prác C. Levi-Straussa a R. Barthesa od konca šesťdesiatych rokov 20. storočia, neskôr odraz diel napríklad Edmunda Leacha o komunikácii, symbolike kultúry viedli k niekoľkým štúdiám, ktoré naznačovali snahy o teoretické výboje a osvojovanie si nových konceptov vo vtedajšom bádani (KOSOVÁ 1973; LEŠČÁK 1972; APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ 1999²).

Keď sa zamýšľame nad hlavnou bádateľskou činnosťou pracoviska v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia, je nevyhnutné zdôrazniť najmä sústredenie Národopisného ústavu SAV na syntetické projekty veľkých tímov, ktoré zahŕňali nielen pracovníkov ústavu, ale aj veľkú časť etnológov z iných pracovísk a vyústili do rozsiahlych, kolektívnych publikácií. Prvým počínom sa stal projekt *Etnografického atlasu Slovenska* so začiatkom v roku 1969. Projekt sa usiloval postihnúť Slovensko ako celé teritórium, čo v tom období nebola až taká úplná samozrejmá. To znamená, že dotazníkové zbery sa vykonávali nielen v obciach obývaných prevažne slovenským obyvateľstvom, ale aj

v rusínsko-ukrajinských, goralských, maďarských a nemeckých lokalitách (KOVAČEVIČOVÁ – MATULA 1990: X). Následný veľkorysý projekt *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska* sa sústredil na komplexné spracovanie všetkých dostupných informácií o tradičnej kultúre na Slovensku a u Slovákov v zahraničí. Čo sa týka územia Slovenska, riešiteľský kolektív zvolil zasa teritoriálny prístup, aby predstavil etnickú, konfesijnú i kultúrnu variabilitu krajiny. Encyklopédia prinášala tiež heslá o najpodstatnejších pojmoch, kategóriách, teóriách a metódach disciplíny, o osobnostiach, inštitúciách a tak podobne (SLAVKOVSKÝ 1995: 5-8).

Zásadný politický obrat v roku 1989 teda zastihol Národopisný ústav SAV na jednej strane v čase finalizovania prác o tradičnej, najmä rurálnej kultúre Slovenska: *Etnografický atlas Slovenska* vyšiel v roku 1990, dvojzväzková *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska* nasledovala v roku 1995, kolektívna práca pod vedením R. Stoličnej *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry* v roku 1997 (anglická verzia) a 2000 (slovenská verzia). Na druhej strane išlo o obdobie, ktoré práve znova navodzovalo zásadné diskusie, vyplývajúce z nazhromaždeného výskumu kultúrnych javov v ich aktuálnej podobe, v podmienkach modernej industriálnej spoločnosti. Následný politický a spoločenský zlom celý proces akceleroval (LEŠČÁK 1991a, LEŠČÁK 1991b; SALNER 1991; MANN 1991; PODOBA 1991; KREKOVIČOVÁ 1991).

Diskusie o podobe súčasného etnologického výskumu moderných spoločností, jeho cieľov, teoretických základov a metodologických prístupov, rovnako ako o historickej etnológii samozrejme neutíchajú a priali by sme si ich aj viac. O jedno komplexnejšie zhrnutie sa etnológovia na Slovensku a z okolitých krajín pokúsili v nedávnom období, pri príležitosti 55. výročia založenia pracoviska.³ Pokračovať v podobných diskusiách bude dôležitou úlohou v Ústave etnológie na najbližšie obdobie a treba uvažovať o najvhodnejších formách, ako teoretické a metodologické diskusie opätovne účinne podnietiť.⁴

Pohľad do budúcnosti

Šesťdesiat rokov existencie vedeckovýskumného pracoviska je v kontexte historických a politických zvrátov na Slovensku určite vek zasluhujúci si pozornosť. Toto výročie, tak ako jubileá vôbec, nabáda ku rekapitulácii, prehodnocovaniu výsledkov práce, k interpretácii miesta a významu inštitúcie v rámci slovenskej vedy, a rovnako je podnetom na pohľady do budúcnosti, prognózy či formulovanie plánov.

Úvaha o budúcnosti nášho pracoviska vychádza z mojej skoro dvadsaťročnej skúsenosti a práce v ÚEt SAV, z poznania súčasného stavu bádania na tomto pracovisku, jeho personálneho obsadenia, ako aj z možností a podmienok primárne determinujúcich výskumnú prácu – z finančnej a technicko-servisnej bázy, jej súčasnej kvality a našich rezerv v ich kreovaní a zabezpečovaní.

Po roku 1989 sa celkom logicky vytvoril priestor na diskusie a uvažovania nad stavom bádania a možnosťami či perspektívami etnológie na Slovensku, aj nad smerovaním nášho pracoviska. Bývalý riaditeľ Ústavu etnológie SAV, Milan Leščák, začiatkom 90. rokov minulého storočia (LEŠČÁK 1991c) a terajšia riaditeľka nášho jubilujúceho pracoviska, Gabriela Kiliánová, na začiatku tretieho tisícročia (KILIÁNOVÁ 2002), sa pokúsili pomenovať hlavné trendy a úlohy tohto vrcholného akademického pracoviska už predomnou.

Etnológia na Slovensku prechádza minimálne druhé desaťročie transformáciou: z deskriptívnej, vlastivedne a historicky orientovanej disciplíny sa mení na spoločenskovedný

odbor sústredený na skúmanie spoločnosti a kultúry v antropologickom zmysle slova. Tento proces sa odráža v hľadaní a nachádzaní nových výskumných tém, teoretických východísk, efektívnych metodologických nástrojov bádania aj interpretácií. Našou snahou je adekvátnym spôsobom uchopiť a skúmať kultúrne a sociálne procesy, ktoré sa dnes aktuálne odohrávajú v našej spoločnosti. Inšpiráciu, celkom prirodzene, hľadáme aj v iných spoločenských a humanitných vedách, interdisciplinárny prístup sa tak stáva súčasťou našej práce.

Výsledkom diskusií začiatkom 90. rokov 20. storočia bola koncepcia pracoviska s nasledovnými výskumnými okruhmi:

1. Ľudová kultúra Slovenska v stredoeurópskom kontexte (porovnávacie štúdium karpatobalkánskej, panónskej oblasti, slavistické štúdium a vzťahy českej a slovenskej kultúry)

2. Interakcia človeka a prírody – podiel etnografie na skúmaní životného prostredia (interdisciplinárny prístup)

3. Etnografia stredoeurópskych miest (paralelné výskumy Bratislavy, Viedne, Budapešti, Zürichu, Brna a Prahy)

4. Výskum etnických spoločenstiev na Slovensku (Maďarov, Rusínov, Rómov, Nemcov, Židov na Slovensku a Slovákov v zahraničí)

5. Etické a estetické normy slovenského etnika (vzťah ľudovej a kresťanskej morálky, estetika folklóru, obyčajové právo, etické normy v obradovej kultúre...)

6. Etnografické štúdium vybraných sociálnych skupín a neformálnych združení (spolupráca so sociológiou)

7. Spôsob života súčasnej rodiny (kontinuita a diskontinuita vývinu, úloha tradície, adaptačné faktory spôsobu života rodiny v mestskom prostredí, súčasná vidiecka rodina)

8. Budovanie vedeckého informačného centra pre etnografiu a folkloristiku (systém s celoslovenskou pôsobnosťou prepojený na české krajiny a zahraničie) (LEŠČÁK 1991c: 75-76).

O desaťrocie neskôr sformulované trendy výskumov ÚEt SAV (KILIÁNOVÁ 2002) odrážali novú situáciu na pracovisku a stav rozpracovania vedeckých problémov na prahu nového milénia. V tom období prezentovali produkciu ústavu predovšetkým syntézy sumarizujúce výsledky výskumov prevažne v rurálnom prostredí. Uzavierali jednu etapu etnologických výskumov, zameraných najmä na javy zastrešované termínom tradičná, resp. ľudová kultúra. Nastalo presmerovanie bádania ku komplexnejšiemu štúdiu človeka, kultúry a spoločnosti. Pozornosť etnológov sa začala upriamovať na súčasný výskum ekonomických, politických a spoločenských makroprocesov transformácie a ich dopadu na mikrosociálne prostredie. Dynamicky sa začal rozvíjať **výskum etnickej a národnej identity, nacionalizmu**, pozornosť bádateľov sa sústredila na **koncepty pamäti, identity, konštrukcie obrazov kultúry**.

Výskumné projekty, ktoré dnes reprezentujú aktivity Ústavu etnológie SAV, jasne odzrkadľujú vyššie sformulované trendy v etnológii Slovenska a predstavujú aj základnú štruktúru výskumných orientácií a smerovanie v blízkej budúcnosti.⁵ Základnou charakteristikou etnológie je a bude aj v nasledujúcich rokoch orientácia na mikroúroveň spoločnosti, kvalitatívny výskum sociálnych skupín a hlavnou pracovnou metódou zasa terénny výskum - priame pozorovanie spojené s rozhovormi s reprezentantmi skúmaného prostredia. Výskumný záber nášho pracoviska sa profiluje a bude s najväčšou pravdepodobnosťou profilovať z tematických okruhov, ktoré je možné nájsť v našich dnešných aktivitách:

Prvý okruh je venovaný **reflexii súčasných transformačných procesov v spoločnosti**. Slovensko je krajinou dynamicky sa meniacou a etnológia by mala využívať možnosť sledovať procesy tu a teraz. Či už je to dopad prebiehajúcej ekonomickej a politickej transformácie, rovnako aj modernizačných a postmodernizačných procesov na každodennú i sviatočnú kultúru obyvateľov mestských a vidieckych sídiel Slovenska, prelínanie či koexistencia globálnych a lokálnych prejavov, makro a mikroprocesov, ich podoby a významy (DANGLOVÁ 2005, 2006).⁶

Druhý okruh v sebe zahŕňa **problematiku kultúrneho dedičstva Slovenska a jeho skúmanie v európskom kontexte**. Tu pôjde o ďalšie rozvíjanie základného výskumu, vyplňanie bielych, doteraz neprebádaných miest a tiež re-interpretáciu doterajších výsledkov našich výskumov s aplikáciou interdisciplinárneho prístupu ku skúmaniu sociálnej a kultúrnej histórie v širšom stredoeurópskom regióne. Sem sa radia aj práce, ktoré operujú s konceptmi pamäti, identity a nacionalizmu (KILIÁNOVÁ 2005; KREKOVIČOVÁ 2005; SALNER 2005; LUTHER-SALNER 2004; BENŽA 2005a, 2005b; KREKOVIČ-MANNOVÁ-KREKOVIČOVÁ 2005).⁷

Tretia oblasť je zameraná **na skúmanie a interpretáciu sociálnych a etnokultúrnych procesov našej nedávnej socialistickej minulosti**. Sem patrí etnografia obdobia socializmu a sledovanie takých javov a aspektov, ktoré boli do roku 1989 tabuizované, marginalizované či prehliadané: náboženstvo a viera v každodennej kultúre, dynamika sociálnych hodnôt a noriem, transformačné procesy na vidieku v dôsledku kolektívizácie, procesy spojené so socialistickou industrializáciou a podobne (SLAVKOVSKÝ 2002; PROFANTOVÁ 2005).⁸

Posledná, no nie menej dôležitá je oblasť, v ktorej by sme mali svoju bádateľskú optiku zamerať **na vlastnú disciplínu – jej históriu aj súčasný vývin**. Sústredené a kritické prehodnotenie historických peripetií odboru, inštitúcií a osobností, ktoré ho spoluvytvárali, nás ešte len čaká. K dejinám vedy sa logicky primkýna aj archivácia doterajších výsledkov vedeckovýskumnej činnosti ústavu: **digitalizácia archívnych dokumentov a „networking“ archívnych databáz** aspoň v rámci pracovísk na Slovensku je hudbou budúcnosti (dúfajme, že blízkej).

Pri príležitosti 60. výročia nášho pracoviska prišli redaktori Etnologických rozpráv K. Popelková a J. Zajonc s iniciatívou a pripravili monotematické číslo, v ktorom sa pracovníci ústavu (minulí i súčasní), ako aj kolegovia zo spolupracujúcich inštitúcií, venujú vybraným problémom odbornej i ľudskej histórie Ústavu etnológie SAV. Práve tento počín by sa mohol stať bodom akcelerácie sústredného bádania zameraného na dejiny vlastného pracoviska, ktoré by zároveň predstavovalo príspevok k dejinám našej vedy.⁹

Je všeobecne známy fakt, že pokiaľ bude existovať ľudská spoločnosť, potiaľ tu bude práca pre etnológov a etnologičky. Akú pozíciu však bude mať naša vedná disciplína v spoločnosti, ako bude hodnotená a vnímaná vedeckou, ale aj laickou verejnosťou, to záleží na nás, jej predstaviteľoch – ako budeme vedieť svoju prácu, výsledky našich bádání zverejňovať či zviditeľňovať. Každá dobre fungujúca firma vie, že je nevyhnutné investovať do reklamy, do public relation, a to isté, platí aj o vede. Možno vám moje slová znejú vulgarizujúco, keď spájam reklamu s akademickým pracoviskom, ktorého primárnou úlohou je základný výskum. Samozrejme, nemám na mysli reklamu v komerčnom slova zmysle, som však presvedčená, že sme povinní cielene pôsobiť na verejnosť, na jej nevedomosť a vysvetľovať,

*Slávnostné príchovory pri príležitosti 60. výročia založenia Ústavu etnológie SAV:
Gabriela Kilánová, riaditeľka Ústavu etnológie SAV a Monika Vrzgulová, predsedníčka Vedeckej
rady Ústavu etnológie SAV*

resp. prakticky ukazovať, čo etnológia môže súčasnej spoločnosti na Slovensku ponúknuť. Zároveň považujem za nevyhnutné rekonštruovať obraz našej disciplíny v spoločnosti – predstava, že etnológovia skúmajú hmotné a nehmotné prejavy roľnícko-pastierskej kultúry z prelomu 19. a 20. storočia predsa ani zďaleka nezodpovedá realite týchto dní.

Ústav etnológie SAV je v súčasnosti v rámci medzinárodnej, bilaterálnej či interdisciplinárnej spolupráce spoluriešiteľom viacerých významných výskumných projektov: takým je určite projekt 5. a 6. rámcového programu Európskej únie Marie Curie Training Program *European Doctorate in Social History of Europe and Mediterranean*, z domácich zas projekt Centra excelentnosti *Kolektívne identity v moderných spoločnostiach. Región strednej Európy* či mladých vedeckých pracovníkov do 35 rokov *Transformácia identít v súčasnom a historickom kontexte Slovenska so zreteľom na integračné procesy*.¹⁰ Financovanie vedy na Slovensku ešte stále predstavuje proces neustále sa dotvárajúci, resp. meniaci. Jasné však je, že budúcnosť financovania vedeckých výskumov a vedeckých pracovísk je v projektoch – financovaných z domácich zdrojov (tu je situácia ešte stále viac ako neutešená) a zo zahraničných, resp. európskych (tieto sú zas často spojené s prílišnou byrokraciou, ktorá kladie vysoké nároky na personálne – úradno-ekonomické vedenie projektu). Budúcnosť je v tomto jasná, treba sa zmobilizovať, uvedomiť si, že každý vedecký pracovník a vedecká pracovníčka je/sa stáva v súčasnosti spolutvorcom finančnej bázy potrebnej na existenciu pracoviska.

Positíva, ktoré nám dodávajú chuť do budúcej práce, to sú ocenenia a odborné úspechy jednotlivcov týkajúce sa však celého pracoviska, napríklad: Gabriela Kiliánová, riaditeľka ústavu, je čerstvou držiteľkou Herderovej ceny, bádateľskú základňu Ústavu etnológie rozširujú mladé sily po úspešnej obhajobe doktorských prác, máme prvú úspešnú absolventku Európskeho doktorátu na Slovensku. To sú hnacie sily, ktoré by nám mohli dodávať energiu potrebnú aj na získavanie financií na ďalšie výskumy, publikácie, usporadúvanie vedeckých seminárov a konferencií, skrátka na všetko to, čo charakterizuje zdravé vedecké pracovisko. Okrem finančných zdrojov, ktorých nikdy nie je nazvyš, dôležitým faktorom je aj ľudský potenciál – vedeckí pracovníci, vedecký „dorast“ a ich práca – na sebe, a zároveň na napredovaní našej vednej disciplíny. Zachovávať aspoň sčasti generačnú kontinuitu na pracovisku nie je vôbec jednoduché, vedenie ústavu, manažment vedy je sám osebe disciplínou, ktorú sa všetci za pochodu učíme (KILIÁNOVÁ 2006). V každom prípade, ak chceme pokračovať, musíme na sebe pracovať.

Čo dodať na záver? Naša prognóza nestavia vzdušné zámky, stojí na reálnom základe poznania reálneho potenciálu nášho pracoviska, jeho možností a schopností. Patrí sa však vyjadriť na záver aj – aspoň jedno želanie. Preto želáme Ústavu etnológie SAV kvalitné bádateľské osobnosti, neprerušenu kontinuitu generácií etnologičiek a etnológov a šťastie zosobnené vo vzdelaných, rozhladených a oduševnených manažéroch či manažérkach vo vedení pracoviska, bez ktorých si úspešnú budúcnosť nášho ústavu, ale ani etnológie na Slovensku nevieme predstaviť.

POZNÁMKY

- 1 Pracovníci Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd v Prahe robili od roku 1953 kolektívne výskumy v baníckej oblasti Kladensko a pracovníci pobočky ústavu v Brne

- v baníckej oblasti Rosicko-Oslavansko. Z oboch výskumov vznikli kolektívne monografie: SKALNÍKOVÁ ed. 1959, FOJTÍK – SIROVÁTKA ed. 1961.
- 2 Štúdia Zory Apáthyovej-Rusnákovej *Znakový systém – sonda do charakteru ľudovej kultúry (Na materiáli kostolného zasadacieho poriadku)* síce bola publikovaná v roku 1999, avšak práca vznikla v roku 1979.
  - 3 Slovenský národopis 50/2002, č. 3-4, 2002 priniesol príspevky z konferencie „Etnológia na Slovensku na prahu 21. storočia: reflexie a trendy.“ Z pracovníkov Ústavu etnológie SAV na konferencii vystúpili Kiliánová (2002), Leščák (2002), Krekovičová (2002), Profantová (2002), Hlôšková (2002), Danglová (2001), Stoličná (2002), Beňušková – Ratica (2002), Falfánová (2002), Mann (2002), Popelková – Salner (2002), Luther (2002). Anglická a nemecká verzia príspevkov z konferencie bola publikovaná o tri roky neskôr KILIÁNOVÁ – KÖSTLIN – NIKITSCH – STOLIČNÁ (2005).
  - 4 Od roku 2001 Vedecká rada Ústavu etnológie v spolupráci so Slovenskou sociologickou spoločnosťou zorganizovala niekoľko teoreticko-metodologických seminárov, na ktorých prednášali napr. M. Marcelli, T. Sedová, zo zahraničných bádateľov H. Uhl a G. Dresser z Rakúska, V. Konopásek z Česka, M. Stewart z Veľkej Británie a ďalší. Je možné nadviazať na túto iniciatívu, ako aj na systém ústavných seminárov na pracovisku, resp. i na iné podujatia, ako napr. semináre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Work in Progress.
  - 5 Medzinárodné, bilaterálne i doma realizované projekty ÚEt SAV problematikou záberu spadajú do nasledovných výskumných okruhov: transformačné procesy, miestny a regionálny rozvoj v kontexte európskej integrácie, koncepty identity, nacionalizmu v súčasných sociálnych a historických vedách, hmotná a nehmotná kultúra Slovenska, resp. slovenských minorít v strednej a južnej Európe a ich vklad do európskeho kultúrneho dedičstva a kultúrohistorické a antropologické aspekty výskumu folklóru.
  - 6 Projekt: *Aktivizácia vidieckeho priestoru v socioekonomickej a kultúrnej sfére* – vedúca projektu: Ľubica Falfánová (02. 2004 – 12. 2006), projekt: *Procesy zmien v kulinárnej kultúre obyvateľstva Slovenska v 20. storočí* - vedúca projektu: Rastislava Stoličná (02. 2004 – 02. 2007), projekt VEGA: 2/5104/25 – *Miestny a regionálny rozvoj v kontexte európskej integrácie*, doba riešenia 2005-2007, vedúca projektu: Oľga Danglová.
  - 7 Projekt VEGA: 1/1218/25 – *Nacionalizmus v slovenskej a maďarskej archeológii, etnológii a historiografii* (doba riešenia 2004-2006). Zást. ved.: Michaela Ferencová (za ÚEt SAV), projekt VEGA: 2/6009/26 – *Slovensko-slovenské vzťahy v tradičnej kultúre*, doba riešenia 2006-2008, vedúci projektu: Mojmír Benža, projekt VEGA: 2/5105/25 – *Diverzifikácia ako faktor formovania identity*, doba riešenia 2005-2007, vedúci projektu: Daniel Luther, projekt Centra excelentnosti: *Kolektívne identity v moderných spoločnostiach. Región strednej Európy* - vedúca projektu: Eva Krekovičová, 5. a 6. rámcového programu Európskej únie Marie Curie Training Program *European Doctorate in Social History of Europe and Mediterranean*.
  - 8 Projekt VEGA: 2/6059/26 – *Naratívna každodennosť v kontexte historických zlomov v Česko-slovensku po roku 1948, 1968, 1989, 1993 z pohľadu dynamiky vývoja hodnôt*, doba riešenia 2006-2008, vedúca projektu: Zuzana Profantová.
  - 9 Etnologické rozpravy, 13/ 2006, č. 1, 283 str.
  - 10 Medzi významné projekty patria aj projekty Štátneho programu výskumu a vývoja (ŠPVV). Účasť spoločenských vied na rozvoji spoločnosti:
    - a) *Národ, národnosti a etnické skupiny v transformujúcej sa spoločnosti* (nositeľ projektu: Spoločenskovedný ústav SAV)
    - b) *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti* (nositeľ projektu: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

c) účasť našej expertky v 5. rámcovom programe Európskej únie Key Action City of Tomorrow and Cultural Heritage *Mobilising Reurbanisation on Condition of Demographic Change* („*Reurban Mobil*“).

LITERATÚRA

- APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ, Z.: Metodologická úvaha nad poznávacou situáciou slovenskej etnografie. In: *Slovenský národopis*, 23/ 1975, s. 110-114.
- APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ, Z.: Znakový systém – sonda do charakteru ľudovej kultúry (Na materiáli kostolného zasadacieho poriadku). In: *Etnologické rozpravy*. 1/ 1999, s. 37-75.
- BENŽA, M. (ed.): *Ľudová kultúra Slovákov na Ukrajine*. Užhorod: Mystecka linia 2005. ISBN 966-8764-12-9, 218 str.
- BENŽA, M. (ed.): *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Chorvátsku*. Našice: Zväz Slovákov v Chorvátsku 2005. ISBN 953-7277-01-1, 164 str.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. – RATICA, D.: Obraz spoločnosti a jej fungovanie v slovenskej etnológii v druhej polovici 20. storočia. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 395-404.
- BOBÁKOVÁ, M. - TUŽINSKÁ, H.: Rozhovor s Boženou Filovou, riaditeľkou Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied v rokoch 1958-1989. In: *Etnologické rozpravy*, 13/ 2006, s. 207-245.
- ČEBOKSAROV, N. N.: Etnografické štúdium kultúry a života moskovských robotníkov. In: *Národopisný zborník SAVU*, 10/1951, s. 295-311.
- DANGLOVÁ, O.: *Slovenský vidiek*. Bariéry a perspektívy rozvoja. Bratislava: Ústav etnológie SAV 2006. ISBN 80-88997-30-5, 191 str.
- DANGLOVÁ, O. a kolektív: *Vidiek v procese transformácie*. Výsledky etnografického výskumu jedného západoslovenského regiónu. Bratislava: Zing Print 2005. ISBN 80-8897-25-9, 153 str.
- DANGLOVÁ, O.: Rurálna komunita v transformácii. In: *Slovenský národopis*, 49/ 2001, s. 279-299.
- Die slowakische Volkskultur*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda 1972.
- DROPOVÁ, L.: K problematike národopisného výskumu súčasnosti. In: *Slovenský národopis*, 14/ 1966 s. 594–600.
- FALŤANOVÁ, L.: Podmienky zamestnanosti v poľnohospodárstve. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 410- 418.
- FILOVÁ, B.: Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Diel I. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1995, s. 398.
- FOJTÍK, K. – SIROVÁTKA, O.: *Rosicko-Oslavansko. Život a kultura v kamenouhelném revíru*. Praha, Nakladatelství ČSAV 1961.
- GAŠPARÍKOVÁ, V. (ed.): *Horehronie. Kultúra a spôsob života ľudu*. Zväzok III. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1988.
- HLÔŠKOVÁ, H.: Ústna história vo vytváraní historickej pamäti. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 353-363.
- HORVÁTHOVÁ, E.: *Cigáni na Slovensku (Historicko-etnografický náčrt)*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1964.
- HORVÁTHOVÁ, E.: K otázke výskumu vývoja duchovnej kultúry. In: *Slovenský národopis*, 17/ 1969, s. 309-319.
- HORVÁTHOVÁ, E.: Hlavné smery a činnosť Národopisného ústavu SAV od založenia Slovenskej akadémie vied. In: *Slovenský národopis*, 21/1973, s. 169-181 (Horváthová 1973a).

- HORVÁTHOVÁ, E. 1973: Teoretické otázky súčasnej etnografie. In: *Slovenský národopis*, 21/1973, s. 311-318 (Horváthová 1973b).
- KILIÁNOVÁ, G.: Etnológia na Slovensku na prahu 21. storočia: reflexie a trendy. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 277-291.
- KILIÁNOVÁ, G. – KÖSTLIN, K. – NIKITSCH, H. – STOLIČNÁ, R. (eds.): Ethnology in Slovakia at the Beginning of the 21st Century: Reflections and Trends. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien No. 27, Etnologické štúdie č. 9, Wien - Bratislava 2005.
- KILIÁNOVÁ, G.: *Identita a pamäť*. Devín/Theben/Devény ako pamätné miesto. Bratislava: Ústav etnológie SAV a SAP, 2005.
- KILIÁNOVÁ, G.: Riadenie a plánovanie na vedeckom pracovisku. In: *Etnologické rozpravy*, 13/ 2006, s. 61- 67.
- KOSOVÁ, M.: Magické usmrcovanie protivníka na diaľku (Rozbor úkonu imitačnej mágie). In: *Slovenský národopis*, 21/ 1973, s. 543-534.
- KOVAČEVIČOVÁ, S. - MATULA, Z.: Úvod. In: *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava, Národopisný ústav SAV, Slovenská kartografia 1990, s. X.
- KREKOVIČOVÁ, E.: Diskusia o našej vede. In: *Národopisné informácie*, 2/ 1991, s. 130-131.
- KREKOVIČOVÁ, E.: Konštrukcia obrazu „seba“ a „iných“. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 332-342.
- KREKOVIČOVÁ, E.: *Mentálne obrazy, stereotypy a mýty vo folklóre a v politike*. Bratislava: ETERNA Press 2005. ISBN 50- 969259-1-1, 128 str.
- LEŠČÁK, M.: Príspevok k metodike výskumu súčasného stavu folklóru. In: *Slovenský národopis*, 14/ 1966, s. 570-578.
- LEŠČÁK, M.: Úvahy o predmete národopisného bádania. In: *Slovenský národopis*, 17/ 1969, s. 369-380.
- LEŠČÁK, M.: Výskum súčasného stavu folklóru na Slovensku - metódy, problémy, ciele. In: *Slovenský národopis*, 20/1972, s. 185-194.
- LEŠČÁK, M.: Horizonty súčasného národopisu (od etnológie, cez etnografiu, ľudovedu, národopis k etnológii). In: *Múzeum*, 2/1991, s. 1-5 (Leščák 1991 a).
- LEŠČÁK, M.: Diskusia o našej vede. In: *Národopisné informácie*, 2/ 1991, s. 117-119 (Leščák 1991b).
- LEŠČÁK, M.: Začiatok užitočných dialógov? (Na okraj jednej ankety). In: *Slovenský národopis*, 39/1991, s. 67-76 (Leščák 1991 c).
- LEŠČÁK, M.: Folklór ako forma sociálnej komunikácie. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 318-330.
- Lidová kultura*. Československá vlastivěda. Praha, Orbis 1968.
- LUTHER, D.: Mikrosvety a (makro)svet mesta. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 455-462.
- Malé dejiny veľkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. I., II. Ed., ved. red. a zost.: Z. Profantová. Etnologické štúdie 13. Bratislava: ÚEt SAV a Ústav pamäti národa, Tomáš Písecký – ARM 333, 2005, ISBN 80-89069-13-4, 193 str. a 283 str.
- MANN, A.: Diskusia o našej vede. In: *Národopisné informácie*, 2/ 1991, s. 121-123.
- MANN, A.: Prehľad romistiky na Slovensku. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 421-431.
- MASLOVOVÁ, G. S.: Kultúra a život na jednom z kolchozov Podmoskovska. In: *Národopisný sborník SAVU*, 10/ 1951, s. 313-339.

- MELICHERČÍK, A.: *Teória národopisu*. Turčiansky Svätý Martin 1945.
- MELICHERČÍK, A.: Príspevok k skúmaniu ľudovej rozprávky. In: *Národopisný zborník Matice slovenskej*, 6-7/ 1945-46, s. 117-32 (Melicherčík 1945-46a).
- MELICHERČÍK, A.: Svadobný obrad ako znak. In: *Národopisný zborník Matice slovenskej*, 6-7/ 1945-46, s. 28-38 (Melicherčík 1945-46b).
- MELICHERČÍK, A.: Funkcie nefolklornej piesne v dedinskom prostredí. In: *Národopisný zborník Matice slovenskej*, 8/ 1947, s. 69-80 (Melicherčík 1947a).
- MELICHERČÍK, A.: *Funkčné premeny v dnešnom dedinskom speve*. Dizertácia, Bratislava 1947 (Melicherčík 1947b).
- MELICHERČÍK, A.: Československá etnografia a niektoré jej úlohy pri výstavbe socializmu. In: *Národopisný zborník Slovenskej akadémie vied a umení*, 9/ 1950, s. 25-36.
- MELICHERČÍK, A.: Sovietska etnografia – náš vzor. In: *Národopisný zborník SAVU*, 10/ 1951, s. 5-23.
- MELICHERČÍK, A.: Tradičné a netradičné v ľudovej kultúre. In: *Slovenský národopis*, 14/ 1966, s. 563-568.
- Menšiny v meste*. Premeny etnických a náboženských identít v 20. storočí. Ed.: D. Luther; P. Salner. Bratislava, ÚEt SAV 2004. ISBN 80-88997-18-6, 183 str.
- MJARTAN, J.: Niektoré otázky národopisného výskumu družstevnej dediny. In: *Národopisný zborník SAVU*, 11/ 1952, s. 5-17.
- MJARTAN, J.: Prvý výskum ľudovej kultúry na družstevnej dedine. In: *Slovenský národopis*, 1/ 1953, s. 253-261.
- MJARTAN, J. a kol.: *Banícka dedina Žakarovce*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1956.
- MJARTAN, J. (ed.): *Horehronie. Kultúra a spôsob života ľudu*. Zväzok II. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1974.
- Mýty naše slovenské*. Eds.: E. Krekovič, E. Mannová, E. Krekovičová. Bratislava: AEP 2005. ISBN 80-88880-61-0, 248 str.
- PODOBA, J.: Diskusia o našej vede. In: *Národopisné informácie*, 2/ 1991, s. 124-129.
- PODOLÁK, J.: K doterajším výsledkom národopisného výskumu družstevnej dediny na Slovensku. In: *Slovenský národopis*, 3/ 1955, s. 268 - 277.
- PODOLÁK, J. (ed.): *Horehronie. Kultúra a spôsob života ľudu*. Zväzok I. Bratislava, Vydavateľstvo SAV VEDA, 1969.
- POPELKOVÁ, K. – SALNER, P.: Urbánny svet v slovenskej etnológii – pokus o dialóg. In: *Slovenský národopis*, 50/2002, s. 444- 451.
- PRANDA, A.: Niektoré teoretické otázky štúdia ľudovej kultúry v súčasnosti. In: *Slovenský národopis* 18/1970, s. 39-57.
- PRANDA, A. – LEŠČÁK, M. (zost.): *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti*. I. Československo. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1977.
- PRANDA, A. – LEŠČÁK, M. (zost.): *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti*. II. Socialistické krajiny. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1978.
- PROFANTOVÁ, Z.: Hodnoty v procese transformácie a postmoderná kultúra. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 346-351.
- SALNER, P.: Diskusia o našej vede. In: *Národopisné informácie*. 2/ 1991, s. 119-121.
- SALNER, P.: *Cesty k identite*. Bratislava, Zing Print 2005.
- SKALNÍKOVÁ, O. (ed.): *Kladensko. Život a kultúra v priemyselnej oblasti*. Praha, Nakladatelství ČSAV 1959.

- SLAVKOVSKÝ, P.: Úvod. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda 1995, s. 5-8.
- SLAVKOVSKÝ, P.: *Agrárna kultúra Slovenska. Premeny v čase*. Bratislava, Veda 2002.
- Slovensko - Lud II. časť*, Bratislava, Obzor 1975.
- STOLIČNÁ, R. (ed.): *Slovakia. European Context of Folk Culture*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda 1997.
- STOLIČNÁ, R. (ed.): *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda 2000.
- STOLIČNÁ, R.: Možnosti konštruovania obrazu tradičnej rurálnej kultúry kartografickou metódou. In: *Slovenský národopis*, 50/ 2002, s. 369-375.
- Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Zborník zo seminára. Ed.: M. Ferencová; J. Marušiak. Bratislava: Ústav politických vied SAV, Vydavateľstvo SAV Veda 2005, ISBN 80-224-0843-3, 186 str.
- TOLSTOV, S. P.: Význam prác J. V. Stalina o otázkach jazykovedy pre vývin sovietskej etnografie. In: *Národopisný sborník SAVU*, 10/ 1951, s. 25-51.
- TOKAREV, S. A.: Engels a súčasná etnografia. In: *Národopisný sborník SAVU*, 10/ 1951, s. 71-88.
- URBANCOVÁ, V.: K jubileu Doc. PhDr. Emílie Horváthovej, CSc. In: *Slovenský národopis*, 29/ 1981, s. 650-653.
- URBANCOVÁ, V.: Etnografia. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Diel I. Bratislava, Vydavateľstvo SAV Veda, 1995, s. 125-127.

LOOKING BACK AND LOOKING FORWARD TO THE FUTURE

Summary

The paper to the 60th anniversary of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences wrote G. Kilianová, the Director of the Institute and M. Vrzgulová, the Chair of the Academic Board of this Institute.

In the first part they analyzed the ethnological study in the Institute of Ethnology SAS. They resumed the academic and research agency of the Institute of Ethnology, they focused on principal goals and main research tendency from 1946 to 2006, on changing theoretical concepts and methodological approaches. In the second part they summarized nowadays situation in the Institute, introduced the current study and presented the new projects. In the end they outlined the possibilities for future direction of ethnological research concluded four main fields where the ethnological research in the Institute of Ethnology of Slovak Academy of Sciences will/would be involved in the nearest future.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Lubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sapress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 54, 2006, Number 3

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,

810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,

P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 54, 2006, No 3

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 54, 2006, Nr. 3

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616
